

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 sierpnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (przewodniczący)

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

SSN Dariusz Pawłyszczke (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 sierpnia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Skarbu Państwa - Województwa Kujawsko-Pomorskiego
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 18 października 2021 r., I ACa 371/21,
wydanego w sprawie z powództwa L. S. (następcy prawnego W. S.)
przeciwko Skarbowi Państwa - Województwu Kujawsko-Pomorskiemu
o zapłatę,

**I. uchyla zaskarżony wyrok w pkt I. i III. i zmienia wyrok Sądu
Okręgowego w Bydgoszczy z 20 listopada 2020 r., I C 990/17, w ten
sposób że:**

1. oddala powództwo;

**2. zasądza od L. S. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii
Generalnej 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł kosztów postępowania;**

**II. zasądza od L. S. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii
Generalnej 6750 (sześć tysięcy siedemset pięćdziesiąt) kosztów
postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.**

(G.G.))

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 20 listopada 2020 r., I C 990/17, Sąd Okręgowy w Bydgoszczy zasądził od pozwanego Skarbu Państwa na rzecz powoda 143 700 zł z odsetkami tytułem odszkodowania za szkodę poniesioną na skutek uchylecia aktu nadania gospodarstwa rolnego poprzednikowi prawnemu powoda.

Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację Skarbu Państwa.

Sąd ten ustalił, że poprzednik prawny powoda był repatriantem, któremu Litewska SRR wydała kartę ewakuacyjną określającą skład i wartość pozostawianego gospodarstwa rolnego o pow. 17,5 ha, w tym 7 ha lasu. Na podstawie tej karty oraz art. 8 dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej Powiatowa Komisja Ziemska wydała repatriantowi dokument nadania ziemi opatrzony datą 15 kwietnia 1946 r., potwierdzający przyznanie mu poniemieckiego gospodarstwa rolnego o powierzchni 10,58 ha. Następnie, 26 listopada 1946 r., Prezydium Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów podjęło uchwałę, na mocy której młyny o zdolności przemiałowej ponad 3 tony na dobę nie mogły być przydzielane osobom prywatnym. W oparciu o tę uchwałę Wojewódzka Komisja Ziemska z urzędu, w trybie nadzoru, orzeczeniem z 23 kwietnia 1949 r. uchyliła dokument nadania ziemi z 15 kwietnia 1946 r. Repatriant 21 lipca 1949 r. protokolarnie przekazał Skarbowi Państwa część gospodarstwa o powierzchni 0,03 ha zabudowaną młynem. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Powiatowa Komisja Ziemska orzeczeniem z 5 sierpnia 1949 r. ponownie przyznała repatriantowi to samo gospodarstwo z wyłączeniem części, na której posadowione były zabudowania młyńskie z przynależnościami.

W 1987 roku repatriant przekazał swoje gospodarstwo Skarbowi Państwa na podstawie przepisów emerytalnych rolników. Repatriant zmarł w 1990 roku i spadek po nim na mocy testamentu objął powód, któremu w 2009 roku zwrócono nieodpłatnie część gospodarstwa repatrianta. Na wniosek powoda Minister

Rolnictwa i Rozwoju Wsi decyzją z 17 czerwca 2015 r. stwierdził nieważność orzeczenia Wojewódzkiej Komisji Ziemskiej z 23 kwietnia 1949 r.

Sąd drugiej instancji uznał, że na skutek bezprawnego uchylenia dokumentu nadania ziemi z 15 kwietnia 1946 r. poprzednik prawny powoda utracił własność części gruntu, zwróconej Skarbowi Państwa w 1949 roku. Zatem zostały spełnione dwa warunki konieczne odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa na podstawie już nieobowiązującego art. 160 § 1 k.p.a.: bezprawność decyzji administracyjnej w postaci orzeczenia Wojewódzkiej Komisji Ziemskiej z 23 kwietnia 1949 r. (bezprawność stwierdzona decyzją MRiRW z 17 czerwca 2015 r.) oraz związek przyczynowy bezprawnej decyzji i szkody w postaci utraty własności.

Pozwany Skarb Państwa wniósł w skardze kasacyjnej o uchylenie wyroku Sądu odwoławczego w całości, z wyjątkiem zawartego w wyroku rozstrzygnięcia o zażaleniu, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w zw. z art. 361 § 1 i 2 i art. 363 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że wadliwe stwierdzenie nieważności dokumentu nadania ziemi z 15 kwietnia 1946 r. orzeczeniem z 23 kwietnia 1949 r. spowodowało szkodę w postaci utraty części gospodarstwa rolnego z zabudowaniami młyńskimi, chociaż szkoda nie powstała, ponieważ repatriant przekazał nadane mu uprzednio gospodarstwo na rzecz Państwa w zamian za emeryturę rolniczą.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed 1 kwietnia 2004 r., której nieważność stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie uchylony art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. (uchwała pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r., III CZP 112/10). Przesłanką powstania roszczenia o odszkodowanie jest poniesienie szkody na skutek wydania decyzji, co do której stwierdzono nieważność (art. 160 § 1 k.p.a.). Poprzednik prawny powoda na skutek wydania orzeczenia Wojewódzkiej Komisji Ziemskiej z 23 kwietnia 1949 r. utracił własność gospodarstwa rolnego. Jednak własność ta została mu przywrócona w ciągu 5 miesięcy, z wyłączeniem 0,03 ha zabudowanych młynem. Następnie w 1987 roku repatriant przekazał całe gospodarstwo rolne Skarbowi

Państwa w zamian za prawo do emerytury rolniczej i dla wysokości tej emerytury powierzchnia przekazanego gospodarstwa nie miała znaczenia (art. 18 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin). Podstawą do podwyższenia tej emerytury było tylko osiągnięcie przed przekazaniem określonych progów sprzedaży produktów rolnych jednostkom gospodarki uspołecznionej (art. 19 tej ustawy).

Zatem prawo do odszkodowania nigdy nie powstało. Decyzja administracyjna stwierdzająca nieważność innej decyzji administracyjnej ma charakter konstytutywny (jak niemal wszystkie decyzje administracyjne): prawo do odszkodowania powstaje z chwilą uzyskania przez decyzję stwierdzającą nieważność (określaną w doktrynie jako decyzja nadzorcza) przymiotu ostateczności. Wysokość szkody ustala się według stanu spowodowanego decyzją, której nieważność stwierdzono, lecz szkoda ta musi istnieć nadal w chwili wydania decyzji nadzorczej.

Przy tym art. 361 § 1 k.c. wyklucza badanie hipotetycznego zachowania poprzednika prawnego powoda w sytuacji, gdyby nie utracił części nieruchomości zabudowanej młynem. Repatriant będąc właścicielem młyna mógłby sprzedać tę część nieruchomości przed przejściem na emeryturę. Nie można także wykluczyć, iż w przypadku gospodarstwa z młynem repatriant znalazłby następcę i nie musiał przekazywać gospodarstwa Państwu (aczkolwiek tym hipotetycznym następcą niekoniecznie byłby powód). Takie hipotetyczne postępowanie właściciela gospodarstwa przekazanego w zamian za emeryturę nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym z pozbawieniem właściciela części tego gospodarstwa przed przejściem na emeryturę. Powód na swój wniosek odzyskał część gospodarstwa, co mogło dotyczyć tylko części nadal używanej przez rolnika emeryta (art. 118 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników).

Ponieważ zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 160 § 1 k.p.a., podlegał uchyleniu (z wyjątkiem rozstrzygnięcia o zażaleniu) na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Naruszenie prawa materialnego było oczywiste, a skarżący wniósł o orzeczenie co do istoty sprawy. Rozpoznając ponownie apelację Skarbu Państwa na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. Sąd Najwyższy zastosował art. 20 ustawy z dnia

12 marca 1958 r. o uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (dalej: ustawa porządkująca). Na mocy tego przepisu wygasły uprawnienia repatriantów do otrzymania państwowych nieruchomości rolnych, przysługujących im stosownie do umów międzynarodowych w zamian za mienie pozostawione poza granicami Państwa, jeżeli do dnia wejścia w życie ustawy nie zostali wprowadzeni w posiadanie takich nieruchomości.

Ustawa porządkująca weszła w życie 5 kwietnia 1958 r. i w tym dniu przestało mieć znaczenie, czy gospodarstwo przyznane repatriantowi orzeczeniem Powiatowej Komisji Ziemskiej z 5 sierpnia 1949 r. było należyтым ekwiwalentem gospodarstwa pozostawionego na Litwie. Szkoda, która według powoda powstała w majątku repatrianta, wynikała z odebrania mu części gospodarstwa przyznanego w zamian za mienie pozostawione na Litwie. Przyznanie gospodarstwa stanowiło wykonanie obowiązku ustanowionego w Układzie między Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej dotyczącym ewakuacji obywateli polskich z terytorium Litewskiej SRR i ludności litewskiej z terytorium Polski z dnia 22 września 1944 roku. Obowiązek ten wygasł 5 kwietnia 1958 r., a tylko przy istnieniu tego obowiązku decyzja odbierająca repatriantowi przyznaną nieruchomość rolną mogła stanowić źródło szkody wynikającej z odebrania przyznanej uprzednio własności. Wobec wygaśnięcia uprawnień repatriantów bezprzedmiotowe było stosowanie art. 160 § 1 k.p.a., aczkolwiek – jak wyżej wskazano – szkoda nie powstałaby nawet w przypadku braku art. 20 ustawy porządkującej.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy uwzględnił apelację Skarbu Państwa i zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił powództwo i na podstawie art. 98 § 1 i 1¹ w zw. z art. 99 k.p.c. i art. 32 ust. 3 ustawy o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej przyznał pozwanemu zwrot kosztów za pierwszą instancję w wysokości stawki minimalnej 5400 zł. Za drugą instancję Sąd Najwyższy przyznał 75% stawki minimalnej, a za postępowanie kasacyjne 50% - w sumie 6570 zł. Skarb Państwa był zwolniony z opłat od apelacji i skargi kasacyjnej. Orzeczenie o obowiązku poniesienia tych kosztów należy do Sądu pierwszej instancji (art. 108¹ k.p.c.).

Agnieszka Jurkowska-Chocyk Agnieszka Góra-Błaszczkowska Dariusz Pawłyszcz

(G.G.)

[a.ł]